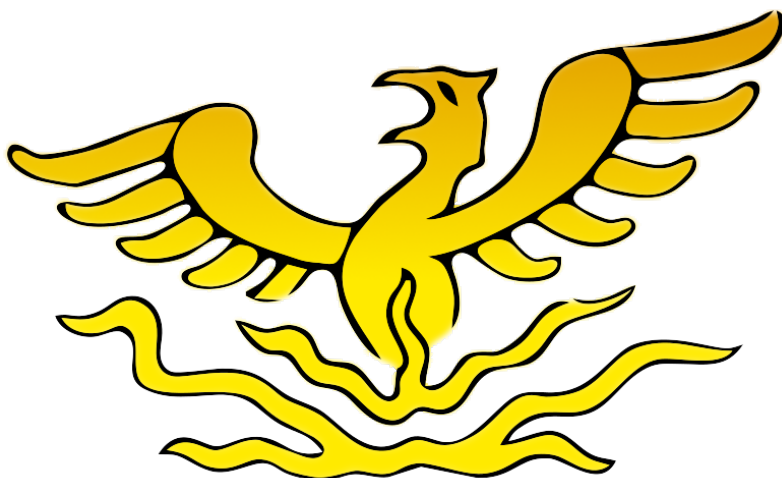

Geert Hallbäck
cand.theol., lektor emeritus:

Houellebecq, Huysmans og symboli- sternes trang til religion

Tidsskriftet Fønix

Årgang 2017
s. 22–43

ISSN: 2446-175X

www.foenix1976.dk

Dette værk er licenseret under en Creative Commons Kreditering-
IkkeKommerciel-IngenBearbejdelse 2.5 Danmark Licens.

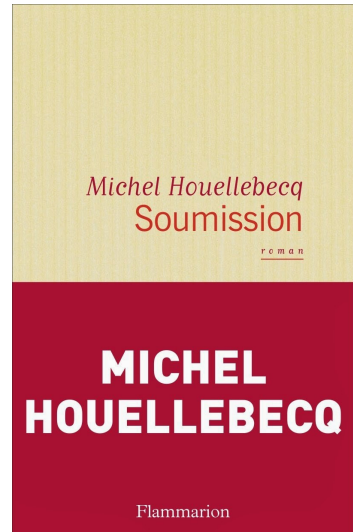
Foredrag holdt i Studenterkredsen 1/12 2016

Michel Houellebecq er Frankrigs bedst sælgende forfatter i disse år. Underkastelse/*Soumission* strøg lige ind på førstepladsen på de litterære salgslister i både Frankrig, England og Tyskland, da den udkom i de pågældende lande.

Houellebecq

Houellebecq er født i 1956 på Réunion; han er altså 60 år. Han voksede op i Algeriet og i selve Frankrig hos sine to bedstemødre, da hans forældre åbenbart ikke var særlig interesserede i lille Michel – eller i hinanden, i øvrigt – og efternavnet Houellebecq er egentlig hans mormors pigenavn. Forældrene hed Thomas til efternavn. Han er uddannet som landbrugsingeniør (det er der åbenbart noget, der hedder i Frankrig). Og han har arbejdet for den franske Nationalforsamling som it-ekspert. Han har en stor litterær produktion bag sig. Han har skrevet seks romaner, flere digtsamlinger og essaysamlinger, litterær kritik og en slags turistguide til Lanzerote. Han har udgivet 3 CD'er – altså med sange, instrueret adskillige film, nogle baseret på hans egne romaner, mens andre af hans romaner er filmatiseret af andre; herhjemme skrev Jens Albinus hans første roman, Udvidelse af kampzonen, om til et teaterstykke, som blev opført på Det Kgl. Teater, og en helt ny dramatisering af Underkastelse spiller for tiden på Aalborg Teater (efteråret 2016). Dette blot for at give et lille indtryk af en overordentlig flittig forfatter m.m.

Efter min mening er han ikke nogen stor litterær forfatter; hans sprog er ikke særlig markant, det kan godt blive lidt trivielt i løbet

af en roman; han er berygtet for sine sex-scener, der benytter et meget eksplicit sprog, men det er ret maskinelt og pornoagtigt, hvilket nu nok er helt bevidst, da han mener, at det moderne menneskes seksualliv er reduceret til noget mekanisk og økonomisk. Jeg synes heller ikke, han er nogen stor tænker, når han engang imellem lader sine hovedpersoner, som ofte er intellektuelle, tænke lidt filosofisk. Han er god til at konstruere en intrige og til at tegne et portræt af sine hovedpersoner, sådan at læseren bliver nysgerrig og gerne vil læse videre; men bipersonerne forbliver ofte klichéagtige eller rene funktioner af intrigen. Hvad det sproglige angår, benytter han dog ét ganske overraskende greb i *Soumission*, som de fleste anmeldere dog ikke har kommenteret, enten fordi de ikke tillægger det nogen særlig betydning, eller fordi de måske slet ikke har opdaget det heldigvis har den danske oversætter, Niels Lyngsø, opdaget det). Det vil jeg komme tilbage til, da det er helt henne ved bogens slutning, det optræder.

Men nej, som jeg ser det, er det ikke de egentlig litterære kvaliteter, der har givet ham en ganske usædvanlig gennemslagskraft. Det er til gengæld hans evne – og mod, måske – til at trykke hårdt og insisterende på nogle af de moderne vesteuropæiske samfunds ømmest punkter. Han er nådesløs og illusionsløs og skamløst provokerende. Derfor vækker hans bøger altid en voldsom offentlig debat – eller skænderi, og debattørerne kan ikke blive kloge på ham. Er han egentlig en konservativ moralist, eller foragter han bare alle mennesker sådan over en kam? Hans første roman handlede om sex, men vel at mærke som en udvidelse af den økonomiske 'kampzone' til også at omfatte menneskers intime liv. Begæret er i det moderne samfund blevet en vare. En af hans andre romaner handler om sexturisme og pædofili, som hovedpersonen sætter i system – økonomisk system, selvfølgelig. Og *Soumission* handler, som de fleste vel er klar over, om Islam som politisk størrelse i morgendagens Frankrig. Houellebecq

fremskriver nogle tendenser, han ser i det aktuelle samfund, og forstørrer dem. På den måde er hans romaner dystopiske fremtidsromaner, og *Soumission* foregår i 1922, hvor Frankrig får en sympatisk og venuesæl muslimsk præsident – hvis man altså lige ser bort fra hans politik.

Muslimerne

Mange har set romanen som islamofobisk, ikke mindst da Houellebecq har en uheldig fortid med Islam. Han udtalte i et interview, at islam efter hans mening, var den mest tåbelige (*le plus con*) religion, han kendte. Det skaffede ham en retssag på halsen, hvor han blev anklaget for at medvirke til religionshad. Han blev frikendt, men fik et ry for at være tæt på Front National i sit samfundssyn. Og i anledning af den nye roman blev han da også spurgt, om han var islamofob, og svarede meget houellebecq'sk: 'Jah – det er jeg vel nok'. Til gengæld har hans tilhængere peget på, at han ikke er venligere mod de etablerede partier i Frankrig; det er sådan set deres skyld, deres udueligheds og fejhedens skyld, at den kommende præsident bliver Det Muslimske Broderskabs kandidat. Han bliver nr. to ved valgets første runde, mens Marine Le Pen bliver nr. et. Men for at undgå hende støtter alle de etablerede partier i stedet den muslimske kandidat.

Det har jo en forhistorie i fransk politik. Ved valget i 2002, hvor Chirac var præsident, og socialistlederen Lionel Jospin havde været ministerpræsident (såkaldt *cohabitation*, egentlig 'fællesbo', mellem gaullister og socialister), blev Jospin kun nr. tre i første runde, mens Jean Marie Le Pen, Front Nationals grundlægger og chefideolog – indtil datteren i 2015 fik smidt ham ud af partiet – blev nr. to. Chirac var blevet nr. et, og det er kun de to bedst placerede kandidater, der går videre til den anden og afgørende valgrunde. Socialisterne havde lidt et ubegribeligt nederlag, men alle de etablerede partier samlede sig nu om Chirac, der vandt med det

største antal stemmer ved et præsidentvalg i den 5. republiks historie, selv om han i virkeligheden ikke var særlig populær i befolkningen.

Den politiske historie om valget i 2022 er egentlig kun en baggrundshistorie i Houellebecqs roman, men den var blevet kendt i forvejen som et effektivt led i promoveringen af bogen, og debattørerne var allerede begyndt at skændes om den. Men ved et mærkeligt sammenfald udkom bogen samme dag, som attentatet mod Charlie Hebdo fandt sted, 7. januar 2015. Ikke nok med det: Det nr. af Charlie Hebdo, der netop skulle udkomme, havde en tegning af Houellebecq på forsiden. Man ser en tandløs og alkoholiseret Houellebecq med den uundværlige cigaret i hånden, og teksten lyder: 'Forudsigelser af spåmanden Houellebecq: I 2015 taber jeg mine tænder. Og i 2022 holder jeg ramadan'. Efter attentatet fik Houellebecq straks politibeskyttelse og valgte reelt at gå under jorden i en længere periode. Dog fik han sagt til en avis, at han selvfølgelig også 'var Charlie'.

Nu er det jo ikke nogen hemmelighed, at forholdet mellem de muslimske indvandrere og højrefløjens i de vesteuropæiske lande er en betændt affære. Men Frankrig har en særlig forhistorie med muslimsk indvandring. Allerede i 1830 erobrede Frankrig det, der siden hen blev Algeriet, og mens rigtig mange franskmænd tog til Algeriet og opkøbte jord og blev landmænd og kolonister, var der også mange arabere og kabyler, der tog den anden vej. Så tidligt som i 1926 blev Den Store Moske i Paris indviet som et synligt udtryk for muslimerne tilstedeværelse i Frankrig og som et tegn på Frankrigs velvillige modtagelse af sine muslimer. Efter afkoloniseringen, som jo for Algeriets vedkommende udviklede sig til en indviklet og blodig krig dels mellem franskmænd og algeriere, dels mellem franskmændene indbyrdes, begyndte en voldsom tilvandring af muslimer, der havde lært fransk i skolen, og som flygtede fra fattigdom og søgte velstand i 'moderlandet'. Det har skabt

flere forskellige indvandringsbølger, og i dag er 'forstæderne' nærmest blevet synonym med uro, ballade og radikaliserings blandt de muslimske indvandrere. Men der er også mange muslimer i Frankrig, som har boet der i generationer og er fuldstændig assimilerede. Situationen er så yderligere kompliceret af, at den franske stat meget insisterende forstår sig selv som sekulær, og at religiøse symboler – såsom tørklæder – ikke må bæres på de republikanske institutioner som skoler, universiteter, retsbygninger osv. Det kan være svært at skelne mellem, hvad der er sekularistisk ideologi, og hvad der er had og mistro specifikt rettet mod muslimer.

Sarkozy var indenrigsminister fra 2002 til 2007 (med en kort afbrydelse), og i den forbindelse skrev han en klog og fornuftig bog, hvor han gjorde opmærksom på, at han som indenrigsminister opdagede, at han også var kirkeminister – eller religionsminister, skulle vi måske kalde det. Han stod nemlig som ansvarlig for det konkordat, der regulerer forholdet mellem den katolske kirke og den franske stat, og som ikke mindst angår de katolske skoler, der udgør ca. halvdelen af det franske skolevæsen. I bogen gør Sarkozy sig til talsmand for, at der bør indgås et lignende konkordat mellem den franske stat og islam. Problemet er imidlertid at få afgjort, hvem der kan repræsentere Islam i sådan en aftale. Det blev aldrig afklaret, og i dag forsøger Sarkozy helt omvendt at overhale Front National højre om, hvad stramninger over for muslimer angår, i et forsøg på igen at blive præsident. Det lykkedes som bekendt ikke ved gaullisternes primærvalg.

Romanen

Nuvel, bogen hedder *Soumission*, altså underkastelse, og det er naturligvis en henvisning til ordet *islam*, der også kan betyde underkastelse. Det kan også oversættes med hengivenhed og flere andre ting, så valget af underkastelse er naturligvis ikke uskyldigt. Hvis

man nu tror, at bogen handler om islam i Frankrig og en kommende muslimsk præsident, bliver man nok i første omgang skuffet – eller i hvert fald forvirret. For det handler den ikke om. Den handler om Francois, en lidt forhutlet universitetslærer, professor på Sorbonne med et godt akademisk ry, men fuld af selvforagt. Hvis han selv skal sige det, interesserer han sig for tre ting: Rødvin, cigaretter og sex. Det sidste har han lagt i et fast mønster. Hvert nyt efterårssemester indleder han et forhold til en af sine studiner, som holder ca. et år, for når hun kommer hjem fra sommerferie, har hun altid 'mødt en anden'. Sådan siger de alle sammen, og Francois er nærmest lettet, for så kan han gå i gang med en ny studine. Men nu er han blevet lidt for gammel til at tiltrække de helt unge studiner, og desuden har han en elskerinde, der ikke har fundet en anden, og hvor forholdet ikke bare er baseret på sex – NB: det er noget vi læsere må indlæse, for Francois indrømmer det ikke selv. Hun hedder Miriam. Læg mærke til navnet, for det indikerer, at hun er jøde.

Francois er ekspert i den symbolistiske forfatter Joris-Karl Huysmans, der levede fra 1848 til 1907. Francois har i sin tid skrevet en 800 sider lang doktorafhandling om Huysmans, som er almindelig beundret blandt Francois' kolleger, og han har udgivet et bog om Huysmans' ejendommelige sprog, *Svimlende Neologismer*. Han underviser i det sene 1800-tals litteratur, men har ikke fulgt sin afhandling op med meget andet end et par mindre artikler. Han er åbenbart tilfreds med sin stilling som lærer og med den beundring, han vækker hos kollegerne. Han har ikke flere akademiske ambitioner. Han er overhovedet ikke interesseret i politik, men den politiske situation trænger sig ind på livet af ham, så han bliver nødt til at forholde sig til den. Frankrig er på randen af en borgerkrig, ja faktisk er borgerkrigen allerede så småt begyndt. Ud over den antimuslimske Front National og Det Muslimske Broderskab repræsenteres begge parter af en yderliggående, bevæb-

net fløj: På den ene side de salafistiske jihadister og på den anden side den såkaldt 'identitære bevægelse' – et udtryk, Houellebecq har opfundet, fordi spørgsmålet om den franske identitet er et af de mest diskuterede i dagens Frankrig. De 'identitære' er en undergrundsbevægelse, der udkæmper regulære slag mod jihadisterne, og forbereder en egentlig borgerkrig. Da der ligefrem skydes med morterer i Paris' gader, bliver Francois stærkt foruroliget, og værre bliver det, da universitetet op til præsidentvalget simpelt hen bliver lukket. Alle forventer, at valget kan udløse borgerkrigen.

Samtidig må Francois vinke farvel til sin elskerinde Miriam. Hendes familie har besluttet at emigrere til Israel, for hvad enten det bliver Front National eller Det Muslimske Broderskab, der vinder valget, vil det gå ud over jøderne. Hun råder Francois til også at emigrere, men som han hjerteskrærende svarer: "Der er ikke noget Israel for mig". Francois er nu afskåret fra de to ting, der dog havde en vis betydning i hans liv, nemlig Universitetet og hans arbejde og forholdet til Miriam. Hans eksistentielle krise bliver akut, han er helt alene, overladt til sin krop, der med alderen bliver mere og mere nedbrudt og smertefuld.

Ved valgets første runde vinder Marine Le Pen som ventet, men tæt fulgt af Det Muslimske Broderskabs kandidat Mohammed Ben Abbas. Han er en 'grønhandlertype' med en betydelig karisma og med en endnu bedre politisk flair. Han repræsenterer en moderat islam, der ikke vil lave grundlæggende om på samfundet; ikke mindst regner han med at kunne komme fint ud af det med de franske katolikker. De to gamle, regeringsbærende partier, Socialisterne og gaullisterne derimod, bliver henvist til tredje og fjerdepladse og må nu overveje, hvem de vil anbefale af de to sejrende kandidater.

Francois får underhånden et tip om, at de 'identitære' vil indlede en offensiv inden anden valgrunde, og han tager flugten med

sin bil ned sydpå og kommer nærmest tilfældigt til byen Martel, opkaldt efter Karl (Charles) Martel, der i 732 slog en invaderende maurisk hær, der var trænge op i Frankrig fra Spanien. Martel betyder 'hammer', og han fik altså hamret muslimerne på plads dengang i 700-tallet. Han grundlagde i den anledning en kirke, som byen Martel er vokset op omkring.

Francois anbefales at tage til det nærliggende Rocamadour. I dag er byen en turistmagnet, og selv om Frankrig altså er på randen af en borgerkrig, er der stadig mange turister i byen, da Francois ankommer. Byen var i middelalderen det mest søgte pilgrims-mål i Frankrig, berømt for sin sorte Madonna, der efter legenden var skåret af Skt. Amadour, (bynavnet betyder jo 'Amadours klippe'), der skulle være identisk med toldereren i Jeriko, som fik besøg af Jesus. Hans kone er i øvrigt i legenden Veronika, der tørrede Jesus' ansigt med sin svededug. Francois slår sig ned i byen i længere tid, over en måned, og gør det til en vane hver dag at besøge kapellet med Madonnaen.

Han bemærker forskellen mellem denne romanske skulptur, hvor Jesus-barnet på Madonnaens skød slet ikke er noget barn, men en voksen, sejrende Kristus, helt forskellig fra den gotiske lidende Kristus, som hans litterære helt Huysmans var så betaget af. Og han husker, hvordan en kollega fra middelalderhistorie havde fortalt ham, at hvor gotikken med dens smertemand på korset var individualistisk og fokuserede på det enkelte menneskes lidelser og kommende frelse, så var den romanske tid helt anderledes kollektivistisk, den enkelte betød ikke noget, og der ventedes en fælles kristen opstandelse, når Kristus vendte tilbage, ikke en individuel opstandelse for den enkelte. Francois oplever Madonna-skulpturen som fremmedartet, hemmelighedsfuld og lukket om sig selv, tydeligvis fra en helt anden tid, men samtidig gør den et kolossalt indtryk på ham. Og da han den sidste aften overværer en digtoplæsning i Madonnaens kapel af den antimo-

dernistiske og stærkt nationalistiske digter Charles Péguy (1873-1914), der ikke desto mindre havde været en brændende forsvarer af Dreyfus, og som tilhører den generation af digtere, der er Francois' speciale, så oplever han en nærmest mystisk vision af Madonnaen, der løfter sig fra sin sokkel, stiger til vejrs og vokser, mens Jesusbarnet, som der står, "blot behøvede at løfte sin højre hånd, så ville de vantro og afgudsdyrkerne blive tilintetgjort, og han ville igen få overrakt verdens nøgler som herre, som alfader og som mester".

I sin forvirring tænker han, at han måske blot er sulten, fordi han ikke havde spist noget aftensmad, men han tænker samtidig på Huysmans og hans omvendelse til religionen. Næste dag, lige inden han vender tilbage til Paris, besøger han en sidste gang Madonnaen, men så sker nærmest det modsatte: "lidt efter lidt mærkede jeg, hvordan jeg mistede forbindelsen til hende, hvordan hun trak sig tilbage gennem rummet og gennem århundrederne, mens jeg sad og faldt sammen på min bænk, skrumpede ind og lukkede mig. Efter en halv time rejste jeg mig igen, nu havde Ånden definitivt forladt mig, jeg var reduceret til min ramponerede og for-gængelige krop, og jeg gik trist ned ad trappen og hen mod parkeringspladsen."

Underkastelsen

Da Francois kommer tilbage til Paris, har den muslimske magtovertagelse allerede fundet sted. Det første, han bemærker, er, at afdelingen med *kosher*-varer i det lokale supermarked er forsvundet. Det næste, han bemærker, er, at kvinderne ikke længere går i lårkort nederdel. I det hele taget klæder de sig, så man ikke længere kan se deres ben. Nok så vigtigt er vel, at kvinderne i massivt tal forlader arbejdsmarkedet, således at mændenes arbejdsløshed rasler ned – en stor succes for den nye præsident. Endelig, og nok

så afgørende: Det er blevet tillad mænd at have op til fire koner. Og gennem de nye muslimske mænd, Francois møder, forstår han, at de indretter sig med en lidt ældre og erfaren kvinde, der står for husholdningen, mens de andre koner er purunge teenagere, som kan tilfredsstille manden seksuelt. Houellebecq har ikke glemt sin tidligere interesse for pædofili.

For Francois personligt betyder den muslimske magtovertagelse, at han bliver afskediget fra universitetet, da saudiaraberne har købt Sorbonne og omdannet det til et islamisk universitet. Alle ikke-muslimer bliver derfor afskediget, men får til gengæld en meget generøs pension. For Francois betyder det, at han kan leve økonomisk ubekymret resten af sit liv, men at han til gengæld ikke længere har noget at tage sig til i livet. Ethvert håb om at blive forenet igen med Miriam er også blevet skudt i sæk, da hun naturligvis har 'mødt en anden' i Israel. Francois' tilværelse er herefter fuldstændig indholdstom, og selv den desillusionerede og kyniske Francois bliver grebet af eksistentiel rådløshed og desperation. Forsøg på at lindre smerten gennem besøg hos prostituerede (det kvindearbejde findes nemlig stadigvæk) falder temmelig ynkeligt ud.

Francois beslutter derfor at tage ved lære af sin litterære helt Huysmans, der i en tidlig alder havde vendt ryggen til religionen, men som endte med at konvertere til katolicismen og blive lægbroder i et kloster. Klosteret ligger i den lille by Ligugé i nærheden af Poitiers (nogenlunde midtvejs mellem Paris og Bordeaux), og Francois beslutter at besøge det for at undersøge mulighederne for at blive optaget som lægbroder. Han har allerede tidligere tilbragt længere tid i klosteret, da han i sin tid arbejdede på sin afhandling om Huysmans. Han opdager imidlertid, at man ikke må ryge på klosteret, eller rettere man *kan* ikke ryge, fordi alle rum er forsynet med røgalarm. Det er for meget for den inkarnerede ryger Francois. Han indser, at klosterlivet ikke er noget for ham, og

opgiver at finde redningen på sit livs krise i katolicismen. Houellebecq er selv inkarneret ryger; han sørger altid for, at have en cigaret i hånden eller munden, når han bliver fotograferet (hvis det da ikke er et rødvingsglas); han er meget bevidst om sin forfatterpersonas hærgede udseende. Men det er da på grænsen til det ondsksfulde, når han lader muligheden for at ryge være udslagsgivende for Francois' forhold til religionen.

Det viser sig dog, at Francois stadig er en beundret skikkelse i det akademiske liv. Han bliver kontaktet af redaktøren for forlaget Gallimards berømte klassiker-udgivelse *Bibliothèque de la Pléiade* med henblik på at redigere seriens udgivelse af Huysmans' værker. Francois siger ja; det vil give ham prestige, penge og god tid til at beskæftige sig med noget, som Francois faktisk interesserer sig for.

Ikke nok med det, han bliver også kontaktet af den nye rektor for Sorbonne, der selv er konverteret til islam for nylig. Han tilbyder ham at få sin gamle stilling tilbage – og han skal nok få orlov til at færdiggøre arbejdet med Huysmans-Pléiaden. Men forudsætningen er, at han konverterer til islam. Det er måske redningen for Francois. Han kan få et nyt, åndeligt perspektiv på sin tilværelse; han kan få sin stilling tilbage; og ikke mindst: han kan gifte sig med tre kvinder – det vurderer rektor, at han vil have råd til. Houellebecq lader det være op til læseren at vurdere, om dette er udtryk for en genuin trang til religion, eller om det slet og ret er opportunisme.

Går han så over til islam? Det tager de fleste anmeldere for givet. Det sidste kapitel i bogen handler da også om den ceremoni, han gennemgår i Den Store Moské i Paris, og som skal gøre ham til muslim. Men ... men, hele det sidste kapitel er i konjunktiv (eller *subjonctif*, som det hedder på fransk). Dvs. det er noget han forestiller sig; han tænker, at det vil foregå sådan – hvis han vel at mærke går over til Islam. Men ved bogens slutning er det ikke

sket endnu; det er en mulighed og ikke en virkelighed (i bogens fiktive verden, selvfølgelig), det er konjunktiv og ikke indikativ, som hele resten af bogen. Så konverterer han eller gør han det alligevel ikke? Det er jo en drilagtig, åben slutning; bogen ender i et stort, gabende hul, som læseren selv må fylde. Jeg læser Francois' skikkelsen sådan, at han gør det. Han går over til Islam. Og han gør det primært af opportunisme.

Men selv om Francois ikke alene er Houellebecqs hovedperson, men også hans *alter ego* – mange af hans træk dyrker Houellebecq netop som del af sin forfatterpersona – så ville det ikke undre mig, hvis vi om nogen tid får at vide, at Houellebecq er blevet praktiserende katolik.

Huysmans

En af romanens fortjenester er at henlede opmærksomheden på den noget glemte forfatter Huysmans (1848-1907). Han har (ganske som Houellebecq fremstiller det) ikke – eller: endnu ikke? – en Pléiade-udgave af sine værker. Joris-Karl Huysmans kaldte han sig, men var egentlig døbt Charles Marie George Huysmans. Hans far var hollænder, men døde da Huysmans var 8 år gammel. Moderens nye mand brød lille Charles Marie George sig ikke om, så han understregede sin tilknytning til den afdøde far ved at tage to hollandske fornavne som sit forfatternavn. Han blev opdraget ikke-religiøst og meldte sig som ganske ung ud af den katolske kirke.

Han forblev enlig og ernærede sig som embedsmand i det franske indenrigsministerium, hvor han kedede sig bravt. 26 år gammel udgav han en digtsamling, der var tydeligt inspireret af Baudelaire, men hans følgende udgivelser var romaner i naturalistisk stil, både hvad emnevalg og skrivemåde angår. Han tilhørte kredsen omkring Emile Zola, der beundrede hans hårdkogte socialrealisme med figurer fra Paris' mere tvivlsomme kvarterer. I 1884 fik

han imidlertid udgivet en roman, der gik direkte mod den naturalistiske ideologi: *A rebours*/Mod strømmen. Hovedpersonen er en aristokratisk hyperæstet, Des Esseintes, der vender verden ryggen og søger livsbekræftelse i kunsten, men dog ender i fortvivlelse og desillusion. Bogen, der havde en vis succes, blev hilst velkommen af de symbolistiske digtere, ikke mindst Mallarmé, hvis digte bliver flittigt citeret i bogen. Mallarmé kvitterede ved at skrive et hyldestdigt til hovedpersonen Des Esseintes. Zola derimod væmmedes ved bogen, hvis antydede homoseksualitet faldt ham voldsomt for brystet. Huysmans regnes derefter for tidens mest deciderede symbolistiske romanforfatter, hvor de andre symbolister snarere var digtere – og malere selvfølgelig. A propos malere skrev Huysmans også kunstkritik, hvor han især fremhævede og forsvarede såvel impressionisterne som de to fremtrædende symbolistiske malere Gustave Moreau og Odilon Redon.

Ikke alene blev Huysmans nu regnet blandt symbolisterne, han blev også set som repræsentant for den såkaldt *dekadente* kunstretning, som Oscar Wilde i England var den store fortaler for. Og der er ingen tvivl om, at Huysmans i *A Rebours* forsøger at leve op til de dekadente idealer, kunst for kunstens egen skyld, gerne med moralsk tvivlsomme motiver såsom homoseksualitet, i det hele taget et ureguleret seksualliv med en særlig interesse for de prostituerede og med en hang til opium og absint. Sprogligt gør han sig bemærket ved et temmelig kunstigt sprog med brug af særprægede ord og vendinger, der ofte er blevet opfattet som neologismer, men som snarere er gamle og for længst glemte ord og udtryk, som han genoptager. Dette sproglige særpræg er samtidig også et udtryk for den nærmest encyklopædiske lærdom, han lægger for dagen, med indgående kendskab til snart sagt enhver epoke i kunst- og åndshistorien.

Med romanen *La-bas*/Dernede fra 1891 lægger han yderligere en dimension til sit dekadente ry, da han introducerer en ny

hovedperson, Durtel, der tydeligvis skal læses som et selvportræt, og som flirter med satanismen, som romanen påstår er et livskraftigt fænomen i 1880'ernes Frankrig. Huysmans giver udtryk for at dyb pessimisme, som i høj grad bærer præg af, at han nu har studeret filosofien Schopenhauer. Romanerne om Durtel bliver en hel serie på fire romaner, og med roman nr. to tager Durtels liv en drejning. Den hedder *En Route/På vej* (1895), og det, han er på vej til, er den katolske kirke. Durtel er nu tiltrukket af kirken og overvejer at konvertere. Den næste roman i serien hedder *La Cathedrale/Katedralen* (1898) og foregår i Chartres, hvis gotiske katedral bliver indgående beskrevet og fortolket, og hvor Huysmans udfolder et rent ud forbløffende kendskab til kirkearkitektur, både teknisk og æstetisk. Romanen blev en kæmpesucces, som tillod Huysmans at forlade sin stilling i indenrigsministeriet og leve af sine indtægter som forfatter. Endelig hedder den sidste roman *L'oblat/Lægbroderen* (1903) og handler om, hvordan Durtel søger optagelse som lægbroder i et Benediktinerkloster. Hans konversion til den katolske religion er fuldendt, og han forsoner sig med erfaringen af, at livet i denne verden er fuld af lidelser.

Durtels livsforløb svarer ret nøje til Huysmans eget. Da han kan forlade arbejdslivet, tager han til klosteret i Ligugé, som vi allerede har mødt i Houellebecqs bog, hvor det er hans plan at oprette en kunstnerkoloni for katolske malere og forfattere. Hans nære ven, maleren Charles Marie Dulac døde imidlertid inden planerne kunne realiseres, og derefter mistede Huysmans interessen. Han blev optaget i klosteret som lægbroder, dvs. han boede ikke i klosteret, men havde en bolig udenfor, han deltog ikke i klosterets arbejde, men han kom helt regelmæssigt til tidebønnerne. Det, der især tiltrak æsteten Huysmans ved den katolske kirke, var liturgien.

Sine to sidste år led Huysmans af cancer i mundhulen (ligesom Freud); det er efter sigende en særlig smertefuld form for cancer,

så ud over den eksistentielle smerte, som Huysmans gav udtryk for hele sit liv, fik han altså også den rent fysiske lidelse at mærke.

Hvorfor vælger Houellebecq nu at introducere denne halvglemte forfatter som hovedperson i sin egen hovedpersons liv? Ja, i en dansk sammenhæng er han endnu mere end halvglemmt, for han har aldrig været kendt; ingen af hans bøger er oversat til dansk. Jeg tror, det er, fordi Huysmans aktualiserer spørgsmålet om religion. Houellebecq siger aldrig rent ud, hvad man mener. Han har ingen mening om det, han skriver. Han er bare en iagttager, hæver han; han registrerer, hvad han ser i det moderne samfund. Men der er tilstrækkeligt med antydninger i romanen, der indikerer, at hans egentlige diagnose i denne roman er, at det moderne samfunds moralske deroute skyldes udfasningen af religion. Det betyder ikke nødvendigvis, at Houellebecq opfatter sig selv som religiøs. Det er der sådan set ikke noget, der tyder på. Men han iagttager den eksistentielle indsnævring, kunne man måske kalde det, i de moderne vestlige samfund, og han tilskriver den manglen på religion.

Det er jo det samme, der gør sig gældende i hans valg af politisk slagnummer, altså forestillingen om, at en muslim kan blive valgt til præsident i Frankrig. Det er der vist ingen, der tager alvorligt som en egentlig forudsigelse; dertil skal alt for mange urealistiske omstændigheder falde sammen. Men lige præcis forholdet til islam rejser spørgsmålet om det moderne samfunds forhold til religion, for hos muslimerne er religionen ikke forsvundet, og det er netop det, der volder det franske og andre vesteuropæiske samfund problemer med muslimerne: Hvordan integrere religiøse mennesker i ikke-længere-religiøse samfund?

Symbolisterne

Nuvel, det er sådan, Houellebecq ser problemet. Men Huysmans rejser et andet spørgsmål med sin konversion til katolicismen,

nemlig spørgsmålet om, hvorfor nogle af symbolisterne følte sig så tiltrukket af særlig den katolske religion, at de valgte at konvertere. Huysmans er nemlig ikke den eneste. Oscar Wilde blev katolik kort før sin død, men han havde allerede i sine unge år, mens han studerede i Oxford, gået til undervisning hos en katolsk præst med henblik på at konvertere. Og som bekendt blev den fremmeste fortaler for symbolismen i Danmark, digteren Johannes Jørgensen (1866-1956), også katolik. Han var da 30 år gammel og konversionen betød et brud med vennerne i Danmark, hvorefter han flyttede til Sienna, hvor han skrev en skattet biografi om Den Hellige Frans, og en overgang boede han også i Vadstena i Sverige, hvor han skrev en biografi om Den Hellige Birgitta.

Huysmans var vokset op i et katolsk land, og det var Oscar Wilde sådan set også, nemlig Irland, selv om hans far var tilflytter og protestant, Men Johannes Jørgensen havde ikke på forhånd nogen erfaring med katolicismen, så for hans vedkommende var det virkelig en omvendelse. Hvis man skal pege på et lighedspunkt med Huysmans, var det hans anlæg for et depressivt syn på livet. Han led ofte af melankoli, som han udtrykte i sine følelsesmæssigt højspændte digte.

Nu kunne man så tro, at der så at sige var en slags alliance mellem den katolske kirke og symbolismen, men det var overhovedet ikke tilfældet. De fleste symbolister var anti-kirkelige og dyrkede en dekadent livsstil, der virkede afskyelig for de troende. Ingeborg Stuckenbergs reaktion, da hun fik at vide, at vennen Johannes Jørgensen ville konvertere, var drastisk. Hun ønskede, at hun havde en kniv, så hun kunne skære hånden af ham, så han aldrig mere kunne digte.

Måske giver Oscar Wildes beslutning om alligevel ikke at konvertere noget af forklaringen både på tiltrækningen og frastødningen mellem symbolisterne og kirken. Samtidig med, at Oscar Wilde gik til undervisning hos den katolske præst, stiftede han be-

kendtskab med *æsteticismen*, der var den engelske pendant til symbolismen i Frankrig, ligesom æsteticismen ofte blev identificeret med de dekadente. I modsætning til naturalisterne så de ikke kunstens funktion i forhold til samfundet, men alene i forhold til kunsten selv: *L'art pour l'art* – altså kunst for kunstens egen skyld var et æsteticistisk slagord, men opfattes ofte alt for snævert. For æsteticisterne var der snarere tale om kunsten som livsanskuelse. Det var i hvert fald sådan, Oscar Wilde forstod det, og sådan han forelæste om æsteticismen på en næsten et år lang forelæsnings-tournée rundt i Amerika.

Kombinerer vi æsteticismens dyrkelse af kunsten som livsanskuelse med symbolisternes opfattelse af kunsten som en adgang til dybereliggende eller højere liggende lag i den menneskelige virkelighed end den rent naturvidenskabelige og sociale, som naturalisterne ville bruge kunsten til at udtrykke ('det sjælelige gennembrud' kaldte Johannes Jørgensen symbolismen i dansk sammenhæng i polemik mod naturalisternes 'moderne gennembrud'), så har de efter min mening dyrket kunsten som en slags erstatningsreligion. I stedet for den dogmatiske og stivnede kirkelighed har de fundet livets dybere mening og indsigten i de skjulte sandheder i kunsten snarere end i den overleverede kristendom. På den måde bliver kunst og kristendom til konkurrenter, og det forklarer, at de fleste symbolisters opfattede kristendommen som indskrænket og tilbagelagt, mens kirken så med bekymring på symbolisternes dekadence, der var nedbrydende for den kristne moral. På den anden side kan man også godt forstå tiltrækningen mellem nogle symbolister og ikke mindst den katolske kirke. Det, som symbolisterne søgte i kunsten, var også det, de troende søgte i den kirkelige mystik – og her havde den katolske kirke mere at byde på end den protestantiske. Det var således karakteristisk, at Huysmans katolicisme var liturgisk snarere end læremæssig. Og

med en vis ret kan man vel kalde liturgien for den kirkelige æstetisme.

Der ligger også noget andet i det, tror jeg. Symbolisterne er ofte præget af en hjerteskrærende pessimisme. Det, de især får øje på i verden, er undergang og død, forrådnelse er et yndet tema, dårligdommen præger verden, *Les Fleurs du Mal* hedder som bekendt Baudelaires berømte digtsamling, som var en slags bibel for den følgende generation af symbolister, og *du mal* kan med fordel oversættes både som dårligdom og ondskab. Når symbolisterne bruger kunsten til at få kontakt med en anden, over-virkelig verden, er det bl.a., fordi den eksisterende verden ikke er til at holde ud. Den ser man på med afsky, foragt og forhånelse. Den dekadente livsstil er svaret på denne oplevelse af verden. Den er en måde at udleve forhånelsen af verden og alt, hvad der betragtes som normalt i denne verden. Det normale er det foragtelige, det er de ynkelige normalmenneskers accept af dårligdommen. I drømme om mord og massakrer, og i homoseksuelle eksperimenter, forelskelse i prostituerede, druk og opiumsmisbrug realiserede symbolisterne deres foragt for den elendige verden gennem deres eget liv.

I Bibelen er der et dobbelt syn på verden. På den ene side er verden skabt af Gud og som sådan god. Her gælder det om at opretholde verdens godhed mod alt det, der måtte true det gudskabte. På den anden side har 'Kristus frelst os fra denne onde verden', som Paulus lettere parafraseret skriver i begyndelsen af Galaterbrevet. Her er verden ond, og frelsen er en befrielse fra denne verden. De to syn på verden lader sig ikke sådan forene, men kristen teologi er bl.a. et vedvarende – men i sidste ende forgæves – forsøg på alligevel at forene dem. Og forskellige typer af kristendom vil lægge mere vægt på det ene af disse syn. Ligger vægten på det pessimistiske syn, vil en dragning mod askese ofte være et svar. Denne dragning har haft bedre kår i den katolske kirke end i den

protestantiske, og jeg vil mene, at askese og dekadence er som to sider af samme stykke papir. Enten vender man den ene side opad eller også den anden side, men begge sider er motiveret af en foragt og er en forhånelse af den bestående verden. Der er en slags befrielse i begge dele. Derfor kan dekadencen vendes til askese – den anden vej er nok alligevel sjældnere – og det er også noget af det, man finder hos de konverterende symbolister, ikke mindst hos Huysmans, der oprindeligt gjorde en dyd ud af sin depraverede livsførelse, men som ud over liturgien også følte en enorm lettelse ved klosterlivets regelmæssighed og systematik. Hvor liturgien er kirkens svar på *l'art pour l'art*, er askesen klostrets svar på dekadencen.

Vi er ved at nærme os slutningen. Jeg tror, at selve drivkraften i Houellebecqs roman er det moderne samfunds religionsmangel; men nu er han en drilsk – for ikke at sige uforskammet – forfatter, så han gør samtidig nar af sin hovedpersons forsøg på at gå i kloster; men han gør ikke nar af Huysmans – ligesom han fremstiller den muslimske magtovertagelse som langt mere gennemgribende, end valget havde lagt op til, altså en klassisk dystopisk advarsel – men som symptom på den grundlæggende dårlighed alligevel *to the point*. Og jeg foreslår, at symbolisternes, altså nogle symbolisters trang til religion, skyldes dyrkelsen af kunsten som en slags religionserstatning, som både forklarer tiltrækningen og frastødningen mellem symbolisme og kirke. Og endelig finder jeg et sammenfald i symbolisternes og en bestemt type kristendoms syn på verden som dårlighed, der kun fortjener foragt, – en foragt, der kan ytre sig både som askese og dekadence.

Eskatologien

Men hvorfor er jeg dog overhovedet kommet til at beskæftige mig med symbolister, Huysmans, Houellebecq osv, når jeg dog egentlig er gammel lærer i Det Nye Testamente? For at forklare det må

jeg vende bøtten om. Jeg har gjort den iagttagelse, at opfattelsen af Det Nye Testaments kristendom som apokalyptisk og eskatologisk – altså som en forkyndelse af verdens snarlige undergang i kosmiske katastrofer, i dommedag og i en ny skabelse, som har præget hele det 20. århundredes teologi, i hvert fald i Europa, den opfattelse var man fuldstændig blind for i 1800-tallet. Hvis man havde fortalt liberalteologerne, at Det Nye Testamente prædikede verdens undergang, ville de have trukket på skulderen og tænkt, sikken en fantast, han kan jo ikke læse indenad. Det var en opfattelse, der lå helt uden for horisonten.

Når den alligevel kom til at dominere i det 20. årh., skyldtes det Første Verdenskrig, har man tit hørt. Den optimisme og fremskridtstro, der var forudsætningen for liberalteologien, fik sit frygtelige knæk ved krigens absurde, maskinelle gru. Selve fremskridtet var også et fremskridt i død og lemlæstelse. Optimismen blev afløst af pessimisme – og teologerne fik øje på verdens undergang i Det Nye Testamente. Problemet er bare, at det fik de øje på allerede længe før 1914. Dvs. nogle teologer gjorde det. Johannes Wiess og Albert Schweitzer skrev allerede om Det Nye Testaments religion som eskatologisk og apokalyptisk omkring århundredeskiftet, da man stadig levede i den såkaldte *belle époque*, den tilsyneladende vedvarende fredstid, hvor ingen endnu kunne forestille sig en ny krig mellem de europæiske stater. Der havde været krig mellem Frankrig og Tyskland i 1870, men det lå jo 30 år tilbage, og samhandelen mellem de europæiske stater havde for al fremtid gjort krig usandsynlig. Sådan tænkte de ved århundredeskiftet. Alligevel fik Weiss og Schweitzer og deres *followers* øje på verdens undergang. Det kan ikke have haft noget med Første Verdenskrig at gøre.

Men det kunne jo have noget med symbolismen at gøre, og det tror jeg, det har. Sammenfaldet mellem eksegeternes interesse for eskatologien og symbolisternes interesse for død og forrådnelse,

foragt for verden og håb om en anden, højere (måske ligefrem himmelsk!) virkelighed er efter min mening så slående, at det ikke er tilfældigt. Så meget des mere, som det jo altså falder sammen i tid. Jeg forestiller mig, at kulturelt sensible yngre eksegeter som Weiss og Schweitzer har været så påvirkede af tidsånden, at de fik øje på tidsåndens forgænger i Det Nye Testamente, altså forventningen, ja forhåbningen om verdens undergang. Det er et led i et meget større projekt om at forstå forskellene i den bibelske fortolkningshistorie i forhold til de forskellige tidsepoker, og det skal selvfølgelig undersøges nærmere. Det har vi forsøgt i sæsonen 2015-16 i en studiekreds under Center for Studiet af Bibelens Brug, der fokuserede på Salome-skikkelsen i kunst og litteratur, ikke mindst i *fin-de-siècle*-perioden, men jeg havde egentlig engang en forhåbning om at få en kvik student til at skrive ph.d. afhandling om emnet. Det er ikke sket endnu, men idéen er hermed givet videre.